

characteres a S. Scriptura tribuuntur Ezechiae; ergo merito Davidi comparatur.

Minor patet, tum hic, tum tribus capitibus sequentibus, tum IV Reg. XVIII, XIX et XX. Unde dicitur hic γ . 2: *Fecitque quod erat placitum in conspectu Domini, juxta omnia quae fecerat David pater ejus.* Et infra, cap. XXXI, 20 et 21, bonitatem hanc fusius explicat Scriptura sequentibus verbis: *Fecit ergo Ezechias universa quae diximus... operatusque est bonum et rectum, et verum coram Domino Deo suo in universa cultura ministerii domus Domini, juxta legem et caeremonias, volens requirere Deum suum in toto corde suo.*

Simile quid legitur IV Reg. XVIII, ubi praeterea γ . 5 et 6 additur: *Itaque post eum non fuit similis ei de cunctis regibus Juda, sed neque in his qui ante eum fuerunt: et adhæsit Domino, et non recessit a vestigiis ejus, fecitque mandata ejus quae præceperat Dominus Moysi.* Circa hæc autem verba solent inquirere interpretes, an ergo Ezechias fuerit sanctior Davide. Et communiter respondent negative. Nam quod Scriptura non voluerit Ezechiam præferre Davidi, satis insinuatur IV Reg. XIX, 34, ubi Dominus per saiam prophetam dicit Ezechiae in afflictione constituto, et Deum ardentem deprecanti: *Protegam urbem hanc, et salvabo eam propter me, et propter David servum meum.* Non enim dicit Dominus: *Propter me et te*, sed: *Propter me, et David servum meum.* Hinc notandum est, quod idem elogium tribuatur Josiae IV Reg. XXIII, 25, et quidem vere, et proprie, ait Tirinus: nam licet David sanctitate præcellerit, ut est communis opinio, morum tamen innocentia non præcelluit, propter adulterium, homicidium, etc. Sicut ergo Ecclesia de singulis confessoribus pontificibus canit: *Non est inventus similis illi*, quia singuli habuerunt aliquid speciale, quod non invenitur in aliis; ita et in aliquo etiam excelluit Ezechias, item et Josias. Vel certe, ut ait A. Lapidus, hyperbolica est locutio, ac si diceretur: Adeo pius et zelus in Dei cultu tuendo fuit Ezechias, ut vix videatur habuisse parem, vel similem. Sic Latini de viro insigniter docto dicunt: *Est doctissimus, vel: Nihil eo doctius.*

Interim ex supra citatis textibus recte concluditur quod Ezechias potius dicatur fecisse *juxta omnia quae fecerat David pater ejus*, quam alii reges; quia licet aliqui ex præcedentibus fuerint boni, non omnes tamen legis caeremonias observasse videntur. Sic Asa quamvis bonus, Josaphat et ipse etiam Ozias, item et Joatham ad idololatriam quidem non declinarunt, excelsa tamen extra templum vero Deo contra legem ejus dicata non sustulerunt; et aliqui eorum alio gravi crimine notantur, nec ab Ecclesiastico inter sanctos commemorantur; quæ omnia contraria respectu Ezechiae in Scriptura reperimus.

Dices: Ezechias idololatriæ saltem negative cooperatus est, et aliqua lege prohibita praticari passus; ergo male comparatur Davidi.

Prob. ant. 1. Quia non evertit altaria quæ erant super tecta coenaculi Achaz patris sui, quæque fecerant reges Juda.

2. Reliquit altare quod erat in Bethel, et excelsum quod fecerat Jeroboam filius Nabat, qui peccare fecit Israel; nec destruxit fana idolorum, quæ erant in civitatibus Samariæ.

3. Non contaminavit excelsa, vero quidem Deo, sed contra legem erecta.

Prob. triplex hoc assumptum: quia hæc omnia per Josiam facta leguntur IV Reg. XXIII, et hic cap. XXXIV. Ergo Ezechias negative saltem idololatriæ cooperatus est, et aliqua contra legem praticari passus.

R. Neg. ant. pro utraque parte; tum quia Scriptura easdem lædes tribuit Ezechiae quas infra tribuit Josiae, qui nullatenus idololatriæ cooperatus est; tum quia Ecclesiastici XLIX sine differentia Scriptura pronuntiat: *Præter David, Ezechiam et Josiam, omnes reges Juda peccatum commiserunt*; quod non nisi de peccato circa cultum Dei intelligitur. Nam si de quibuscumque peccatis intelligeretur, vel maxime respectu Davidis textus esset falsus; adeoque omnes alii reges præter istos tres peccatum commiserunt circa cultum Dei: alii tamen positive, alii vero non nisi negative concurrento.

Ad primum autem dicendum, quod Josias non everterit altaria, quæ erexerat Achaz, sed quæ erant super tecta coenaculi Achaz, quæ fecerant reges Juda, ut dicitur IV Reg. XXIII, 12. Hæc autem altaria post mortem Ezechiae erigi jussit Manasses, et post hujus mortem eadem instaurari præcepit Amon; de quo infra, cap. XXXIII, 22, narratur quod fecerit *malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses pater ejus: et cunctis idolis, quæ Manasses fuerat fabricatus, immolaverit atque serviverit.*

Ad secundum dico hoc potius esse factum a Josia, quam ab Ezechia; quia dum idololatriam tollere cepit Ezechias in initio regni sui, necdum Israelitæ abducti erant in captivitatem Assyriorum, sed adhuc dominabantur in Samaria; adeoque ipsis inivitis idola illa, etc., tollere non potuit.

Patet hoc, quia ultimus rex Israel Osee tantum abductus est in captivitatem anno sexto Ezechiae, IV Reg. XVIII, 10, et adhuc reliquæ plurimæ aliquibus annis, republicam constituentes, verisimiliter permansere, donec tandem adducti sint in Samariam novi coloni; prout per anticipationem narratur IV Reg. XVII, 24.

Tempore autem Josiae vel terra illa non multos habebat incolas, vel novi isti coloni facile passi sunt tolli idola Israelitarum, quæ ipsi non venerabantur.

Fecit interim totum quod potuit Ezechias in initio regni sui, ut omnem Israel reduceret ad Dominum; et mittendo cursores suos per totam terram eorum, reduxit quosdam de Aser, Manasse et Zabulon, ut dicitur cap. seq. Deinde ejus inductu celebrato Phase, egressus est omnis Israel, qui inventus fuerat in urbibus Juda, et fregerunt simulacra, succideruntque lucos, demoliti sunt excelsa, et altaria destruxerunt, non de universo Juda solum et Benjamin, sed et de Ephraim quoque et Manasse, donec penitus everterent, infra, cap. XXXI, 1.

CAPUT XXXII.

Exercitus Sennacherib invadens Ezechiam, per angelum profligatur; ipse autem nimia felicitate elatus, Deum offendit, sed brevi respiscit.

QUÆSTIO PRIMA.— QUO TEMPORE BELLUM MOVERIT SENNACHERIB, ET QUANDONAM EZECHIAS ÆGROTAVERIT.

Resp. et dico 1: Bellum movit et Judæam invasit Sennacherib anno decimo quarto regni Ezechiae. Ita enim clare habetur Isaïæ XXXVI, 1: *In quarto decimo anno regis Ezechiae, ascendit Sennacherib rex Assyriorum super omnes civitates munitas Juda, et cepit eas.* Id est, animo cepit, et affectu, obsidendo scilicet ut caperet.

Dico 2: Eodem anno decimo quarto ad finem vergente ægrotavit Ezechias. Patet hoc ex eo quod hic rex in toto regnavit annis tantum 29, ut dicitur IV Reg. XVIII, 2. Et cum post recuperatam sanitatem vixerit annis 15, ut habetur ibidem cap. XX, 6, clarum est quod ægritudo illa acciderit anno decimo quarto regni ejus.

Dico 3: Causa cur hæc infirmitas Ezechiae immissa fuit, esse potuit, ut per ejus sanationem mirabilem glorificaretur Deus, sicut de cæco nato dicitur Joan. IX; vel ut ægritudine corporis purgaretur animus, et sic regis virtus exerceretur.

Licet ergo aliqui interpretes, quos citat Sallianus ad annum mundi 3,322, num. 67, dicant Deum hunc morbum immisisse Ezechiae, ne insolesceret ob victoriam de Sennacherib, vel quia pro ea, ut par erat, gratus non fuit; Sallianus tamen cum Tornio et aliis putat Ezechiam hac infirmitate laborasse ante illam victoriam, seu cladem Sennacherib. Et hæc sententia

Prob. ex IV Reg. XX, 5 et 6, ubi dicit Deus ad Isaïam prophetam: *Revertere, et dic Ezechiae... Irac dicit Dominus Deus David patris tui: Audivi orationem tuam... et ecce sanavi te, die tertio ascendes templum Domini... sed et de manu regis Assyriorum liberabo te, et civitatem hanc.* Ergo eo tempore, quo Ezechias ægrotavit, nondum erat liberatus ab infestationibus Assyriorum; ac consequenter clades Sennacherib non fuit illata ante infirmitatem Ezechiae.

Nec obstat quod hic γ . 21 referatur clades Sennacherib, et postea γ . 24 describatur infirmitas Ezechiae, quia Scripturis familiare est per anticipationem aut recapitulationem gesta quædam extra seriem temporis narrare.

Nec quoque refert quod hic γ . 24 dicatur: *In diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem*, quasi sensus foret quod ægrotaverit eo tempore quo per angelum Domini clades exercitui Sennacherib illata fuit; quia verba illa: *In diebus illis*, generalem tantum temporis notationem significant; ita ut sensus sit, quod eo tempore quo infestatio Sennacherib in Judæa contigit, etiam tunc ægritudo Ezechiae acciderit.

Itaque venit Sennacherib in terram Juda, cui Ezechias, nondum ægrotus, misit pecunias ut recederet.

(Trente-quatre.)

CAPUT XXX.

Ezechias convocat universum Israel, et sua oratione exhortatur ad celebrandum Phase: quo facto, celebrant solemnitatem Azymorum bis septem diebus cum ingenti lætitiâ, plurimis oblati victimis.

QUÆSTIO UNICA.— AN LICITE EZECHIAS CURAVERIT CELEBRARI PASCHA DECIMA QUARTA DIE MENSIS SECUNDI.

Resp. affirmative: nam licet Exod. XII, 6, præceperit Deus celebrari Phase, et solemnitatem Azymorum inchoari decima quarta die mensis primi, tamen lex illa dispensationem admittebat, quæ etiam in lege expressa fuit. Etenim Numer. IX, 10 et seq., quando immundi aliqui non poterant cum reliqua multitudine celebrare Pascha die et mense constitutis, a Moyse pro iis consultus, Dominus respondit, eos debere differre celebrationem Phase in diem decimam quartam mensis secundi. Quod ergo Numer. IX de paucis immundis statutum est divinitus, recte hic observari potuit a majori multitudine.

1. Quia, ut dicitur γ . 3, mense primo *populus nondum congregatus fuerat*, id est congregari non potuerat.

2. Templum nondum erat sufficienter mundatum.

3. Sufficiens nondum erant mense secundo consecrati et sanctificati sacerdotes; adeoque mense primo, propter abolitum sub Achaz omnem cultum divinum, erant paucissimi.

Potes an sine peccato Ezechias permittere potuerit ut aliqui indigni celebrarent Phase, de quibus dicitur γ . 18: *Magna pars populi... quæ sanctificata non fuerat, comedit Phase non juxta quod scriptum est.*

R. affirmative. Quia forte ignorabat in illis subesse aliqua impedimenta legalia. Et deinde etiamsi novisse supponeretur, opinari poterat ex evidenti necessitate dispensationem aliquam dari posse in purgationibus legalibus.

Porro necessitas erat. 1. Quia non sine maximo incommodo absolute impedire poterat quominus illi qui, ducti spiritu religionis, e regionibus longinquis veniebant, Phase celebrarent mense secundo: nam in tertium mensem illud transferre non licebat, uti monstratum est in cap. IX lib. Numer. Quæst. unica. 2. Facile ad pristina peccata redissent, utpote quasi a cæteris abalienati, et tanquam immundi declarati. Unde non videtur hic peccasse Ezechias, quem orantem pro illo populi peccato exaudivit Dominus, et placatus est eis, ut dicitur γ . 20.

Cap. XXXI. Excisis lucis, et destructis idolis, Ezechias distribuit ministeria sacerdotum et levitarum: sed circa hæc nihil notabile occurrit.

S. S. XXVI.

Aliquo tempore post ægrotavit Ezechias : Sennacherib autem, muneribus non placatus, mittit Rabsacem cum exercitu contra Jerusalem, et ipse oppugnabat civitatem Lobnam. Interim Ezechias sanatur: advenit Rabsaces, et Judæos blasphemis ad deditorem civitatis invitat, moxque ad regem Sennacherib revertitur: qui audiens Tharacam regem Æthiopiæ adversum se venire in prælium, mittit literas blasphemis et minis plenas ad Ezechiam, ut se dedat, qui, lectis litteris, a Domino auxilium petit: cui ab Isaia propheta inter alia prædicuntur sequentia: *Hæc dicit Dominus de rege Assyriorum: Non ingredietur urbem hanc, nec mittet in eam sagittam... nec circumdabit eam munitio.* IV Reg. XIX, 32. Eadem autem nocte, qua hæc prædicta erant, venit angelus Domini, et percussit de castris Assyriorum centum octoginta quinque millia, ut dicitur, ibidem *ÿ. 35.*

Ex præcitatæ autem verbis: *Nec circumdabit eam munitio*, collige non subsistere opinionem illorum qui dicunt aliquo tempore per copias Sennacherib cinctam fuisse Jerosolymam, illo scilicet tempore quo Sennacherib bellabat contra Tharacam regem Æthiopiæ, de quo IV Reg. XIX, 9.

P. 1. quomodo IV Reg. XX, cum dictum esset Ezechia: *Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, et non vives*, prolongationem vitæ postulaverit, et impetravit Ezechias.

R. Quia propheta Isaia, dum hoc prædicebat, pergebat secundum præsentem et communem naturæ statum, ita ut sensus sit: *Morieris, et non vives*, si spectetur ulcus, seu vis morbi, quæ certo dividet animam a corpore, nisi ultra naturam tibi aliquid accesserit. Unde de hac prædictione ita scribit S. P. Aug. lib. VI de Gen. ad Lit., cap. 17: *Secundum aliquas causas inferiores jam vitam finierat rex; secundum illas autem quæ sunt in voluntate Dei et præscientia, qui ex eternitate noverat quid illo tempore facturus erat, et hoc vere futurum erat; tunc enim finiturus erat vitam quando vitam finivit.*

Eodem sensu intelligitur prædictio Elisei de Bena-dad rege Syriæ, quando IV Reg. VIII, 40, dicit Hazaeli, ejus commissario: *Vade, dic ei: Sanaberis.* Porro ostendit mihi Dominus quia morte morietur. Sensus enim est: Petivisti an rex sit sanandus de hac infirmitate, *vade, dic ei: Sanaberis*; nam infirmitas illa non est mortalis, adeoque quantum est ex natura morbi, non morietur rex, sed sanabitur. Porro ostendit mihi Dominus quia morte morietur, non vi morbi, sed quia dum incipiet convalescere, occidetur suffocatione a te impio Hazaele.

P. 2. quare tam amare deservit prædictam sibi mortem Ezechias, bonus ac justus, et coram Deo recitaverit bona opera sua, quibus eum quasi induceret ad vitam prolongandam.

R. Hujus rei rationes variæ assignari possunt, quarum magis principalis est, quod Ezechias adhuc esset valde juvenis, et verisimilius nullam haberet prolem masculam; nam Manasses filius et successor ejus, moriente patre, non erat nisi 12 annorum; Ezechias

vero post hunc morbum supervixit 15 annis; ergo Manasses non nisi tertio anno post hanc patris sui infirmitatem natus est. Jamvero Judæi, maxime illi qui erant de stirpe David, scientes ex ea oriturum Salvatorem, exspectare poterant eum ex suo semine nasciturum; et hinc specialis benedictionis signum erat posteritas, et sterilitatem ut pœnam Deus sæpe comminatur impiis, et ludibrio habebantur atque contemptui steriles, quasi abscissi a radice de qua Salvator nasceretur. Flevit itaque tam amare Ezechias, non tam quod moreretur, uti comminando prædixerat Isaia, quam quod sine prole mascula, seu sine hærede, ex quo nasciturus esset Christus, moreretur. Unde S. Hieron., in cap. XXXVIII Isaiaæ agens de hoc Ezechiaæ fletu, ita scribit: *Ergo iste omnis est fletus, quod desperabat Christum de suo semine nasciturum.*

QUESTIO II. — AN TEMPORE INFIRMITATIS EZECHIAE NON TANTUM SOLIS UMBRA, SED ETIAM SOL IPSE RETROGRESSUS SIT.

Ante resolutionem nota 1: Indicato mortis nuntio, nondum Isaia mediam partem atrii exierat, ut dicitur IV Reg. XX, 4, et ecce revelatione nova discit prolongandam Ezechia vitam ob fusas preces, lacrymas, etc. Quam ob rem conficit cataplasma ex ficibus, et imponit ulceri Ezechia, cui divinum quoque indicat responsum: Ezechias autem signum petens recuperandæ ante triduum sanitatis, quo tempore propheta eum ad templum ascensurum prædicebat, in signum veræ prophetiæ electionem accipit, ut vel umbra solis præter morem ascendat decem lineis, vel totidem lineis retrocedat in horologio Achaz.

Nota 2: quod hac signi postulatione Ezechias non voluerit tentare Deum, sed prophetæ fidem explorare, qui tam brevi tempore contraria prædixerat, nempe et moriturum regem, et mortem evasurum. His adde, ex Lyrano, quod non petierit signum ex infidelitate et diffidentia, sed magis ex confidentia divina, et ut magis appareret ejus gloria multiplicando mirabilia. His notatis,

R. et dico: Quamvis Vatablus, Arias Montanus et Paulus Burgensis putent solam umbram regressam esse in horologio, circa solem nulla facta mutatione, tamen cum Procopio, Hugone, Lyrano aliisque interpretibus communiter, tenendum est quod circa solis cursum divinitus facta sit mutatio; ac consequenter quod non tantummodo umbra, sed sol ipse ad decem lineas fuerit regressus.

Prob. I. Quia hic *ÿ. 31*, ubi agitur de legatione principum Babylonis, dicitur quod missi fuerint ad Ezechiam, *ut interrogarent de portento quod acciderat super terram*, scilicet de ista solis retrogressionem. Atqui si portentum istud fuisset tantum umbratile, et consequenter non nisi Jerosolymis in unico regis horologio visum, rex Babylonis illud non scivisset, nec illud narrantibus credidisset: principes enim infideles non tam facile credunt miraculis; ergo, etc.

Prob. II. Quia solem ipsum retrogressum esse

clarissime exprimitur Isaia XXXVIII, 8, ubi dicitur: *Et reversus est sol decem lineis per gradus quos descenderat.* Idem diserte asserit Ecclesiasticus, cap. XLVIII, 26: *In diebus ipsius (Ezechia) retro rediit sol, et addidit regi vitam.* Unde S. P. Aug., lib. XXI de Civ. Dei, cap. 8, sic scribit: *In divinis libris legimus etiam solem ipsum et stetit (tempore Josue) . . . . et retrorsum rediisse, ut regi Ezechia quindecim anni ad vivendum additi, hoc etiam prodigio promissioni Dei significarentur adjuncta.*

SOLVUNTUR ARGUMENTA. — Obj. I. Lib. IV Reg., cap. XX, ubi historia Ezechia principaliter et ex professo tractatur, nulla fit mentio solis, sed tantum umbræ; ergo sola umbra retrocessit: dum enim res eadem in diversis Scripturæ locis tractatur, magis attendendus est ille ubi de ea ex professo tractatur, quam ubi tantum incidenter.

R. 1. quod standum sit loco magis principali, dum occurrit apparens repugnantia, quæ aliter solvi nequit: talis autem hic nulla occurrit; sed quod in uno loco Scriptura silet de retrogressu solis, in aliis aperte insinuat.

R. 2. quod æque principaliter, imo forte magis, tractetur historia Ezechia apud Isaia prophetam, quam in lib. IV Regum. Cum ergo Isaia XXXVIII, 8, dicatur *sol reversus*, dicendum omnino id esse factum. Unde Estius in cap. XVIII lib. IV Reg., ad versum 15, observat quod omnia pene eadem, et eisdem verbis habeantur apud Isaia cap. XXXVI, XXXVII, XXXVIII et XXXIX, et quod probabilius sit quod auctor lib. IV Regum sua, quæ habet cum propheta communia, ex propheta (qui pars magna rei gestæ fuit, ut patet ex decursu narrationis) sumpserit potius, quam propheta ex auctore. Et sic narratio Isaia videtur antiquior et principalior.

Obj. II. Frequens est in Scriptura ut causa ponatur pro effectu, qui semper aut plerumque ex hujusmodi causa nasci solet; et sic Jonæ IV, 8: *Percussit sol super caput Jonæ, et æstuabat*; ubi per solem intelligitur radius, seu calor solis. Ergo etiamsi Scriptura dicat, Ecclesiastici XLVIII et Isaia XXXVIII, quod sol retro redierit, id tamen sic intelligi potest, ut nullo modo sol fuerit retro conversus; sed cum institutum teneret cursum, umbra tamen ab indice solari sic projiciebatur, ut decem lineis erraret ab illo spatio, quod juxta solis aspectum ac situm notare debuisset. Et quidem in hoc eodem portento solem figurate positum esse pro signo, negari non potest; quandoquidem Ecclesiastici XLVIII dicitur sol regi addidisse vitam; cum tamen illam certo non addiderit, sed illius addendæ tantum fuerit signum. Ergo ista, quæ de solis retrogressionem in supra citatis Scripturæ locis dicta sunt, figurate intelligenda sunt.

R. quod verba S. Scripturæ in sua proprietate sint exponenda, quando gravis aliqua ratio non premit in oppositum; talis autem hic nulla occurrit, et SS. patres simpliciter solem retro actum tenent. Unde S. Aug. loco supra citato non aliter de retrocessu solis loquitur, quam de ejus statione tempore Josue,

de qua nemo dubitat. Adde S. Hieronymum, Cyprium aliosque citatos apud A. Lapide in cap. XXXVIII Isaia.

Quod assumptum est ex libro Jonæ, nihil habet simile. Nam sol naturaliter non nisi suis radiis percussit caput æstu; unde quando sol dicitur aliquem ussisse, aut decolorasse, non potest id naturaliter intelligi nisi de ejus radiis. Sed dum radius dicitur esse in oriente, etiam sol naturaliter et necessario est in oriente; ergo dum dicitur radius retrocessisse ad orientem, naturaliter intelligitur sol retrocessisse, et quidem maxime, cum Scriptura exprimat solem retrocessisse.

Obj. III. Signum Ezechia oblatum, non fuit de motu solis, sed de umbra; unde dixit Isaia IV Reg. XX, 9: *Vis ut ascendat umbra decem lineis, an ut revertatur totidem gradibus?*

R. quod cum umbra naturaliter solis motum sequatur, eo ipso etiam ipsi oblatum fuerit motus solaris, sive antrorsum, sive retrorsum.

Obj. IV. Signum illud non videtur fuisse in sole, aut in cælo factum; quia hic *ÿ. 31* dicuntur legati Babylonis venisse ad Ezechiam, ut eum interrogarent de portento quod acciderat super terram. Videtur autem intelligi terra Juda, vulgato Scripturæ more, quæ nomine *terræ* aut *orbis* significare solet illam provinciam de qua sermo est. Adde quod si in sole facta fuisset aliqua mutatio, facta fuisset in cælo, non super terram. Præterea si in sole fuisset tanta mutatio, non magis illam experta fuisset Judæa quam aliæ orbis plagæ; quid ergo, inquit Sanctius, rogarent, aut alieno testimonio nosse vellent legati babylonii, quod suis ipsi spectassent oculis?

R. prodigium hoc toti orbi patuisse: nam nulla necessitas cogit nomine *terræ* hic intelligere solam Judæam; et quod in astris fit, non incongrue dicitur fieri super terram, cum et astra in terra appareant. Et revera in hoc prodigio recessus umbræ acciderat super terram. Quamvis vero etiam Babylonii vidissent portentum illud, tamen cum causam illius ignorarent, desuper interrogare et consulere potuerunt Judæos. Unde cum istius portenti causam esse in Judæa rumore percipissent, eo legatos miserunt, qui eam inquirerent.

Obj. V. Illud signum promittendum erat regi, quod ejus oculis propositum esse posset: quare satis illi fuit aliter notatas esse lineas ab umbra quam ratio temporis postularet, in eo horologio, quod e lecto suo commode spectare poterat moribundus rex: neque vero ex suo lecto retroredientem solem spectare, aut motum observare poterat.

R. ad magnitudinem et certitudinem miraculi pertinuisse ut rex simul spectaret retrocedentem umbram, et pariter retroredientem solem, nihilque obstare quominus utrumque, etiam lecto affixus, spectaret.

QUESTIO III. — DE QUIBUSDAM ALIIS HUC SPECTANTIBUS.

Petes 1. an præmemoratus solis retrogressus fuerit celer, an vero lentus.

R. verisimilius esse quod fuerit celer, saltem hoc sensu, quod sol non retrocesserit sub tanta mora, quanta procedere solet.

Probatur. Quia utrumque tanquam miraculosum oblatum erat regi, ut sol vel procederet, vel retrocederet. Atqui non potuisset utrumque tanquam miraculosum offerri, si ageretur de motu lento, seu ordinario, quia in progressu solis ordinario nullum est miraculum, sed tantum in celeri vel subito; ergo, etc. Cum igitur Scriptura eodem modo loquatur de retrocessione, sicut loquitur de progressu solis: sequitur quod sicut progressus fuisset celer, casu quo eum rex elegeret, ita et celer fuerit retrocessio.

P. 2. an retrocedente sole, etiam astra alia simul retrocesserint.

R. verisimilius, quantum nos apprehendere possumus, circa omnia alia astra cursum fuisse mutatum; ne alioquin perturbatus dicatur totus ordo, et harmonia cœlestis, atque majus, quam debet, adstruatur miraculum. Dico quantum nos apprehendere possumus: quia si verum sit systema copernico-cartesianum, juxta quod sol est in centro quasi universi tanquam mare igneum, et loco non movetur, sed motu suo circumvolutivo orbem planetarum circumvolvitur, mutatio tantummodo est facta circa terram cum ejus cœlo, in cujus quasi centro residet. Unde in hoc supposito totum verificatur, dicendo quod Deus contra communem naturæ cursum, subito non tantum stiterit cursum terræ, sed declinare fecerit terram ad decem lineas.

P. 3. quid intelligi debeat per decem lineas aut gradus, quibus umbra solis reducta est retrorsum.

R. Licet aliqui per lineam intelligant horum integram, verisimilius tamen per lineam intelligenda est media hora.

Probatur hoc ex situ regionis illius: quia locus, in quo erat horologium, erat in Palæstina, ubi brevissimus dies artificialis, ab ortu scilicet solis usque ad occasum, est paulo minus quam 10 horarum, longissimus vero paulo amplius quam 14 horarum. Jam vero per prophetam dicitur Isaïæ XXXVIII, 8: *Ecce ego reverti faciam umbram linearum, per quas descenderat in horologio Achaz in sole (utique lucente, adeoque die perseverante) retrorsum decem lineis; et consequenter ad decem lineas retrocedere debebat ex loco in quo erat domus propheta loquebatur. Atqui decem illæ lineæ signare non poterant horas decem, utpote sub meridiem existentibus in die artificiali longissimo horis duntaxat septem residuis, in brevioribus autem diebus horis quinque; ergo per lineam singulam tantum intelligi potest media hora, si miraculum illud contigerit in meridie.*

Quod vero sub meridiem, seu quando sol a meridie incipit declinare ad occidentem, hoc miraculum fa-

ctum sit, probabilissimum est: quia videbatur solus restare umbræ ascensus; et hinc ait Ezechias IV Reg. XX, 10: *Facile est umbram crescere*; ac proinde jam sol progressus erat ad locum quo umbra naturaliter crescere debebat, adeoque in ultimo puncto ascensus sui videtur fuisse sol, dum istud miraculum contigit.

Itaque si per lineam intelligeretur hora integra, processus vel retrocessus solis ad decem lineas certo noctem involvisset, in qua umbra videri non potuisset. Nam fingamus mane a propheta oblatam electionem, si in casu elegeret rex solis regressum, nox incubuisset; si vero in meridie aut post meridiem electio oblata fuisset, et progressum solis postulasset Ezechias, etiam nox incubuisset. Etenim cum longissimus etiam dies habeat ibidem horas circiter tantum 14, si per lineam intelligatur hora integra, quidquid petuisset rex, noctem postulasset; quod tamen verisimile non est, cum tunc umbra videri non potuisset. Unde si per lineam intelligatur media hora, et circa meridiem facta supponatur electio, omnia facile conciliabuntur.

Cap. XXXIII describitur impietas, punitio et poenitentia Manassis, item impietas Amonis. Sed circa hæc nihil notabile discutiendum occurrit.

CAP. XXXIV, XXXV.

Amoni succedens pius filius Josias, idolorum cultu sublato, templum instaurat, et, convocato populo, lectoque legis libro, fœdus cum Domino percussit. Deinde maxima cum solemnitate, plurimisque victimis celebrato festo Azymorum, tandem contra regem Ægypti pugnare tentans, graviterque vulneratus, moritur cum ingenti omnium luctu, et præsertim Jeremiæ.

QUEDAM RESOLVUNTUR CIRCA ACTA ET GESTA JOSIÆ.

Petes 1. quare cap. XXXIV, 22, iverint Helcias sacerdos et alii ad Oldam prophetidem.

Ratio dubitandi est, quia videntur potius debuissent ire ad Jeremiam prophetam celeberrimum, qui illo tempore floruit; vel saltem ad alios viros prophetas, qui tunc erant in Juda, prout patet IV Reg. XXIII, ubi y° 2 legitur: *Ascenditque rex templum Domini, et omnes viri Juda... et cum eo sacerdotes et propheta.*

Respondent aliqui eos non ivisse ad Jeremiam, quia Jeremias tunc adhuc erat puer, ac proinde nullius auctoritatis. Sed hi revincuntur: quia Jeremias cepit prophetare anno decimo tertio regni Josiæ, ut dicitur Jerem. I: Josias autem ad hanc prophetissam misit anno regni sui decimo octavo, ut manifeste dicitur IV Reg. XXII, 5 et seq., adeoque Jeremias jam per quinquennium prophetaverat. Unde

R. Jeremiam verisimilius monendis et instruendis viris Israel occupatum, Jerosolymis non fuisse, quando rex ex lectione legis subito territus, pro se et pro populo consuli voluit Dominum quid agendum esset; ne vel ad tempus ira Dei maneret super omnes. Cum autem celebris illa esset prophetissa, possetque statim consuli, ad eam misit Helciam pontificem.

Per prophetas autem, de quibus agitur IV Reg. XXIII, intelliguntur illi qui destinati erant ad cantandas laudes divinas, licet non haberent spiritum prædicendi futura; ac proinde ad eos mittere non debuit.

Petes 2. quomodo vere dixerit Oida Josiæ y° 26 et 28: *Quoniam audisti verba voluminis... colligam te ad patres tuos, et infereris in sepulcrum tuum in pace*; quandoquidem ex cap. seq. constet quod Josias jaculo percussus sit in pugna contra regem Ægypti.

R. voces in pace hic distingui contra captivitatem hostilem, aliasque calamitates, quas Oida populum passurum prædicebat; subditur enim immediate: *Nec videbunt oculi tui omne malum quod ego inducturus sum super locum istum et habitatores ejus.* Gravius autem malum est cordatis et sapientibus videre afflictionem populi, præcipue spiritualem, quam citam et violentam mortem oppetere. Hinc Machabæi dicebant I Machab. III: *Melius est mori in bello quam videre mala gentis nostræ et sanctorum.*

Porro ex causali quam dat Oida: *Quia audisti verba voluminis... reveritusque faciem meam, scidisti vestimenta tua, et flevisti coram me: ego quoque exaudivi te, dicit Dominus*, ostendit Scriptura non esse ingratum Deo externis signis interiorem tristitiam, et peccati detestationem manifestare.

Petes 3. quo sensu cap. XXXV, 18, dicatur: *Non fuit Phase simile huic in Israel a diebus Samuelis propheta; sed nec quisquam de cunctis regibus Israel fecit Phase sicut Josias.*

R. hoc non posse absolute intelligi de multitudine populi, vel de solemnitate, quasi ad hanc plures convenierint, vel hostiæ plures in ea oblatæ sint, etc. Certum enim est, sub Davide, unitis duodecim tribubus, legalique florente observantia, sicut et sub Salomone nondum depravato, convenisse et homines, et hostias multo plures fuisse oblatas. Unde id intelligendum est hoc sensu, quod in nullo Phase fuerit tanta liberalitas regis, quam Josiæ, qui licet opibus inferior esset Davide et Salomone, plura tamen munera contulit toti populo ad celebrationem festi Azymorum, quam David, et Salomon, aut alius quisquam rex contulisse legantur.

Petes 4. an peccaverit Josias pugnando contra Pharaonem Nechao.

Ratio dubitandi est 1. quia Pharaon cap. XXXV, 21, declarat quod Josiæ indicere bellum non velit; ait enim: *Contra aliam pugno domum, ad quam me Deus festinato ire præcepit.*

2. Scire poterat Josias non esse voluntatem Dei ut contra Pharaonem pugnaret. Nam eodem versu subdit Pharaon: *Desine adversus Deum facere.* Item y° 22 de Josia dicitur: *Nec acquievit sermonibus Nechao ex ore Dei.* Unde patet quod non mendaciter Pharaon Josiam a bello contra se movendo dehortatus sit.

3. Quia lib. III Esdræ, cap. I, 28 (tametsi hic liber non sit canonicus) refertur quod Josias non at-

tenderit ad verbum prophetae ex ore Domini. Quinimo S. Hieron., in epist. ad Ctesiphontem, per illum prophetam intelligit Jeremiam, qui indicaverat Josiæ ne pugnaret contra Ægyptios, vel alias esset occidendus.

R. omnibus iis non obstantibus, a gravi saltem peccato Josiam posse excusari: quia rationes habere potuit, ipsum moventes, cur regno suo ab exercitu Pharaonis metueret. Quamvis enim Pharaon protestaretur se non venire adversus eum, non tamen illi fidem adhibere tenebatur: quia callida sæpe sunt consilia regum, præcipue infidelium, et hucusque pene semper capitalem inimicitiam ostendentium, dum sub prætextu invadendi aliam regionem (uti in casu rex Ægypti intendebat invadere Assyriam, ut dicitur IV Reg. XXIII, 29), obruunt eam de qua minime timebatur.

Quantum ad prophetam Deique revelationem, commode dici potest quod Deus tum Pharaoni inspiraverit, seu per somnium, seu etiam interno instinctu et inspiratione moverit ad debellandam Assyriorum ditionem; tum etiam per prophetam, puta Jeremiam, moneri curaverit Josiam, ne contra Pharaonem pugnaret, non quasi pugna esset illicita, sed corpori ejus subditorumque ejus incolunitati periculosa et exitialis; quod exitium permittere voluit Deus in poenam præcedentium populi peccatorum.

Cæterum hæc probabiliter dicta sint. Unde quidquid sit, qui tenet legitime indicatam esse Josiæ divinam voluntatem, qua tanquam illicita ei prohibebatur pugna, sustinere debet eum graviter quidem peccasse, sed egisse poenitentiam; puta dum vulneratus reduci voluit in Jerusalem: tum quia IV Reg. XXIII, 25, dicitur: *Similis illi non fuit ante eum rex, qui revertebatur ad Dominum in omni corde suo, et in tota anima sua, et in universa virtute sua juxta omnem legem Moysi: neque post eum surrexit similis illi: tum quia Ecclesiastici XLIX, 1 et seq., tanquam sanctus laudatur.*

CAPUT XXXVI.

Josiæ mortuo succedunt impii ejus posterii, primum, sed brevissimo tempore, Joachaz, deinde Eliacim, Joachin et Sedecias, sub quibus universus populus captivus abducitur in Babylonem.

QUESTIO PRIMA. — QUOMODO DE ELIACIM SEU JOAKIM VERIFICETUR TEXTUS SCRIPTURÆ.

De Joakim hic y° 6 dicitur: *Contra hunc ascendit Nabuchodonosor rex Chaldæorum, et vincitum catenis duxit in Babylonem.* Lib. IV Reg. cap. XXIV, 5, de eodem dicitur: *Et dormivit Joakim cum patribus suis.* Jeremiæ vero XXII, 19, sic de eodem vaticinatur propheta: *Sepultura asini sepeliatur, putrefactus et projectus extra portas Jerusalem.* Circa hos textus inquiri potest, quomodo simul verum sit, quod Joakim in Babylonem abductus fuerit, et tamen in Jerusalem mortuus sit, et ibidem extra portas projectus sit.

Estius, scribens in hoc caput, hæc ita inter se